Medij. istraž. (god. 31, br. 2) 2025. (109-22)
PREGLEDNI RAD
DOI: 10.22572/mi.31.2.4
Primljeno: svibanj, 2025.

Biblioterapija za djecu i masovni mediji: neiskorišteni potencijali dječje književnosti u medijima

Kristina Silaj*
Ljubica Josić**

SAŽETAK

Polazeći od činjenice da se dječja književnost može koristiti kao lijek, odnosno kao pomoćno sredstvo u ublažavanju dječjih problema i patnji, u ovom se članku daje pregledan uvid u masmedijski potencijal biblioterapije. Cilj je rada istražiti važnost distribucije vrijednosti dječje književnosti u dječjim časopisima, na televiziji i u drugim masovnim medijima, uzimajući u obzir i komunikološko stajalište. Nakon obrazlaganja teorijskih polazišta biblioterapije analiziraju se poruke djela iz dječje, pretežno hrvatske književnosti te se propituje mogućnost uključivanja dječje književnosti u časopise i različite masmedijske programe za djecu. Društvena važnost rada ogleda se u pretpostavci da uporaba dječje književnosti u zaštiti mentalnog i emocionalnog zdravlja može pridonijeti nenasilju i smanjenju nasilja među djecom, koje utječe i na nenasilje u cijelom društvu. U radu je izražena psihološka i didaktična korist koju pružaju djela ekscerpirana iz hrvatske, manjim dijelom inozemne dječje književnosti. S obzirom na to da je biblioterapija književna pomoć medicini u javnom prostoru, kojom biblioterapeuti pomažu djeci s naglaskom na činjenicu

*mr. sc. Kristina Silaj, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatske bratske zajednice 4, 10 000 Zagreb, viša knjižničarka, e-mail: ksilaj@nsk.hr, e-mail: silajkristina@gmail.com, mob.: 099-417-1161

**dr. sc. Ljubica Josić, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Frankopanska 26, 10 000 Zagreb, leksikografkinja, e-mail: ljubica.josic@lzmk.hr, mob.: 091-6013-608

da nikada ne mogu zamijeniti liječničku pomoć, te da je plasman dječje književnosti u javnim komunikacijama u interesu Republike Hrvatske, ali i to da je poželjno predstaviti biblioterapijske vrijednosti hrvatske dječje književnosti međunarodnoj javnosti, riječ je i o komunikološki relevantnoj temi. Ona odražava široke mogućnosti masovne komunikacije, svjedoči o optimističnom pogledu na medije te upućuje na važnost masmedijske zastupljenosti biblioterapije kao osobite vrste kulturnoga sadržaja, posebice za najmlađe.

Ključne riječi: masovni mediji, biblioterapija, dječja književnost, dječje mentalno zdravlje, nasilje

Uvod

Djeca su u suvremenom svijetu od najranije dobi recipijenti raznovrsnih sadržaja koje plasiraju masovne komunikacije. Najmlađe dobne skupine, 3–5 godina, sve više postaju korisnici društvenih medija, interes za gledanje televizije opada među djecom u dobi od 4 do 15 godina te je jedan od rastućih trendova djece kao korisnika digitalnog medijskog prostora okretanje videozapisima uživo, što je zabilježeno u 66 % ispitanika u dobi od 3 do 17 godina (Ofcom, 2025). U društvenom prihvaćanju širih trendova, kako navodi Deuze (2011: 142), odnos suvremenih medija i njihovih recipijenata može se tumačiti sagledavajući višestruke promjene vezane ponajprije uz prevagu oslanjanja na sebe namjesto nekadašnjeg poštovanja prema autoritetima, roditeljima, stručnjacima i političarima, te na tragu M. Castellsa, uz masovnu komunikaciju, pojavu "masovne samokomunikacije" koja označava pomak u svim industrijskim društvima od nekadašnjih prioritetnih vrijednosti preživljavanja prema naglašavanju vrijednosti samoizražavanja. Isti autor ističe kako u digitalnoj kulturi svatko živi u "vlastitom osobnom informacijskom prostoru" (Deuze, 2011: 39) te, smještajući medije u svakodnevnicu umjesto usporedno s njom, zagovara ontološki pogled na medijski život s temeljnim pitanjem kako taj život reinterpretirati, odnosno kako ga promijeniti. U brzim preoblikama medijskoga krajolika djeca su posebno izložena skupina, a kako se utjecaj medija na korisnike može odraziti "na razini stavova i znanja, na razini osjećaja i na razini ponašanja" (Zgrabljić Rotar, 2023: 49), razvidna je društvena odgovornost prema sadržajima namijenjenima djeci u masovnim medijima. Kako napominju Ciboci, Kanižaj i Labaš (2014), mediji konzumirani na odgovarajući način i primjerenoga sadržaja mogu obogatiti dječje živote, ali pretjerano i neselektivno korištenje medija, poput izloženosti nasilnomu

sadržaju, može negativno utjecati na dječji razvoj. U razgovorima o omjeravanju "koristi" i "štete" masmedijski posredovanoga sadržaja biblioterapija se zasigurno otvara kao mogućnost iskorištavanja potencijalnih dobrobiti proizašlih iz konzumacije masovnih medija. Ona je jedan od načina isticanja vrijednosti obrazovanja, poticanja na aktivno učenje i prikupljanje znanja, kao i upućivanja na važnost odnosa temeljenih na poštovanju, uvažavanju i empatiji.

Teorijski okvir i povijest pojma

Biblioterapija (grč. *biblion* – knjiga, knjižnica grč. *therapeia* – liječenje) najčešće je definirana kao vrsta terapije – liječenje knjigom, odnosno, uže, kao jedan od načina terapije umjetnošću u kojem je kao medij uporabljeno književno djelo. Termin je skovao 1916. američki svećenik i esejist Samuel McChord Crothers u svojem članku *A Literary Clinic*, objavljenom u časopisu *Athlantic Monthly,* u kojem je satirično pisao o propisivanju knjiga kao vrste lijeka za različite tegobe (Crothers 1916). Jedna od najranijih definicija biblioterapije navedena je u 19. izdanju *The American Illustrated Medical Dictionary* Willliama A. N. Dorlanda (1941: 216), gdje je opisana kao "uporaba knjiga i čitanja u tretiranju psihičkih oboljenja". U ranim dvadesetim godinama 20. stoljeća Sadie Peterson Delaney, glavna knjižničarka bolnice u Tuskegeeju u Alabami u SAD-u, započela je knjigama liječiti psihičke probleme afroameričkih ratnih veterana. Nakon II. svjetskoga rata biblioterapija se organizirano provodila i u europskim ustanovama, bolnicama, zatvorima te određenim tipovima škola. Kako navodi mrežno izdanje *Hrvatske enciklopedije*, iako je o biblioterapiji napisana opsežnija literatura, ipak još uvijek nisu istraženi svi aspekti terapeutskoga učinka teksta na čitatelja, zbog čega se "praktičari danas uglavnom slažu da se još premalo zna da bi se biblioterapija mogla smatrati egzaktnim područjem znanstvenoga rada i prakse" (enciklopedija.hr/clanak/biblioterapija). Drugim riječima, biblioterapija se često provodi u praksi, ali nedostatno sustavno empirijski proučava. Jedan od pregleda istraživanja učinkovitosti dječje biblioterapije donijeli su Montgomery i Maunders (2015), pokazujući kako njezina kreativna primjena u dobnoj skupini 5–16 godina može imati blagi do umjereni pozitivan utjecaj u prevenciji i liječenju internalizirajućih i eksternalizirajućih ponašanja te u jačanju prosocijalnih ponašanja. O učinkovitosti uporabe biblioterapije za rješavanje specifičnih problema učenika, od blagih problema u ponašanju do fizičkih i psihosocijalnih stanja, pisali su McCulliss i Chamberlain (2013), pokazujući kako potiče zdrav socijalni i emocionalni rast djece i mladih. Da biblioterapija može smanjiti stres i anksioznost u hospitalizirane djece u dobi 2,5–14 godina tako što u njih potiče psihološki odgovor uz suočavanje, predočili su pregledom istraživanja Astarani i

Richard (2020). Strana literatura o biblioterapiji od 1980-ih nastojala je uputiti na njezine višestruke koristi za različite skupine ispitanika, pokazujući kako se njezina primjena može, uz ostalo, pozitivno odraziti na razvoj individualnoga stava, vještine rješavanja problema, kritičko mišljenje, rasuđivanje i samoprocjenu.

O mogućnosti terapije s pomoću (književnih) tekstova te ljekovitim svojstvima književnosti u novije je doba u Hrvatskoj napisano nekoliko studija i priručnika, čime se praznina u domaćoj literaturi o tom području tek počela popunjavati (Žurić Jakovina i Mumelaš, 2024: 55). Jelena Rudež u svojem magistarskom radu *Biblioterapija* (2004) nastoji razlučiti osnovna načela čitanja, kada se knjigom (književnim djelom) služimo kao medijem u tzv. art terapiji. Među ostalim navodi kako biblioterapija prihvaća mogućnost terapije s pomoću književnih tekstova te kako čitanje književnog teksta izaziva u čitatelja ili slušatelja ugodu, a samo čitanje dobiva umirujuću i ljekovitu ulogu. Nadalje, biblioterapija je povezana s teorijom recepcije i teorijom čitanja te u pojednostavljenom komunikacijskom lancu književno djelo – čitatelj, kao i teorija recepcije, težište stavlja na čitatelja, odnosno njegove reakcije pri samom čitanju. Biblioterapija se temelji na činjenici da pročitano štivo djeluje na čitatelja te je jedan od oblika kreativne terapije koju autori nazivaju "teorija umjetnošću", "terapija igrom", "geštalt-terapija" i dr. Teorijska je okosnica biblioterapije psihoanalitička teorija, zbog čega je poseban naglasak stavljen na analizu oslobađanja emocija, a spomenuta studija pridonosi spoznaji koliki utjecaj mogu čitanje i književnost imati na poboljšanje kvalitete svakodnevnog života prosječnog čitatelja.

U studiji o biblioterapiji *O književnosti i životu: primjena načela literarne biblioterapije u čitateljskoj praksi* (2018) Davor Piskač iznosi brojne argumente o tome kako biblioterapija može pomoći zaštiti mentalnog zdravlja te piše o emocionalnoj katarzi, pratećem fenomenu biblioterapije. Upozorivši kako postoje dvije vrste biblioterapije, koje uvjetno naziva "klinička biblioterapija" i "literarna biblioterapija", potonju definira kao "metodu stjecanja uvida putem isključivo književnih tekstova uz metodu uporabe identifikacije, katarze i MED ciklusa, a njezini su temeljni alati afektivna i kognitivna interpretacija" (Piskač, 2018: 17–18). Usto, ističe kako se "klasično shvaćena biblioterapija" može u praksi temeljiti na bilo kojoj vrsti teksta, ne nužno književnoga, zbog čega razlikuje značenjsko polje dvaju termina "biblioterapija" i "literarna biblioterapija". Uži je termin od obaju navedenih "poetska terapija", utemeljena na jednome od književnih rodova – pjesništvu, tj. na ideji da se s pomoću nje može postići emocionalno oslobođenje, tj. izraziti vlastite osjećaje i osloboditi blokade koje zadržavaju velik dio osobnosti i kreativnosti. Priručnik *Biblioterapija i poetska terapija* (2011) Ivane Bašić pomno opisuje metode poetske terapije u praksi i s učenicima u hrvatskim školama. Najmlađu dobnu skupinu

obradila je Gertrud Ennulat u priručniku *Strahovi u dječjem vrtiću* (2010), gdje ističe kako raznovrsne igre, stvaralačke ideje, pjesme, bajke i priče pružaju zaštitu od straha, potiču dječju hrabrost te normalan emocionalni i mentalni razvoj u školi i obitelji.

Zdravlje djece u dobrom društvu dječje književnosti

Biblioterapija može imati vitalan utjecaj na psihičko zdravlje djece u suvremenom svijetu, zbog čega je njezina popularizacija sastavni dio brige za psihički integritet najranjivije društvene skupine. Kako ističe Goddard (2011), knjige su siguran medij za dječje istraživanje osjećaja i stavova, kao i bolje razumijevanje društva i njegovih očekivanja, te se biblioterapijski učinak može odraziti na povećanje samopoštovanja, pronalaženje utjehe i suočavanje s teškim situacijama. Izbor odgovarajuće dječje knjige ključan je za uspjeh biblioterapije, koja može imati aktivnu preventivnu ulogu u dječjim mentalnim i emocionalnim problemima, posebice u doba svakodnevnoga informiranja o svjetskim zbivanjima koja u djece, zbog njihova nedostatnoga razumijevanja kontekstualne složenosti, mogu izazvati strah i nelagodu. Ljiljana Sabljak (2018) u svojoj doktorskoj disertaciji *Utvrđivanje potreba i uspješnosti provođenja posebnih programa poticanja čitanja u narodnim knjižnicama* navodi da posebni programi čitanja u narodnim knjižnicama, uključujući vođeno čitanje, rezultiraju razvojem čitateljskih kompetencija, omogućuju razvoj mehanizama samopomoći građanima i pridonose jačanju samopouzdanja, društvenog, kulturnog i psihosocijalnog zdravlja lokalne zajednice te da posebni programi čitanja za svaku dob povećavaju čitateljsku pismenost (Sabljak 2018). U tome kontekstu, organizirano društvo koje javno njeguje čitanje te svrsishodno odabire (književne) predloške biblioterapijom može pridonijeti boljem razumijevanju globalnoga izvještavanja te djecu i mlade potaknuti na informirano utemeljen odgovoran odnos prema lokalnoj i globalnoj zajednici.

Dječja književnost kao protuotrov opasnoj stvarnosti, a ne kao bijeg od nje

Slikovnice, dječje priče, igrokazi, pjesme i romani izravna su pomoć zdravlju emocionalnoga i mentalnoga svijeta djece. Rozalski, Stewart i Miller (2010) ističu kako se biblioterapija kao projektivna neizravna intervencija koja se služi literaturom za osobni rast može posebice rabiti za poučavanje djece o problemima iz stvarnoga života te prevladavanje raznovrsnih životnih izazova. Neka inozemna književna djela prikazuju štetnost narkotika, alkohola i cigareta, npr. *Mi djeca s kolodvora*

Zoo autorice Christiane F. (2023; prvi put objavljeno 1978), te odgovaraju djecu od ovisnosti koja može uništiti njihovo zdravlje i psihički integritet. Nadalje, mnoge priče za djecu upućuju na opasnost iskazivanja povjerenja nepoznatim osobama, posebice u kontekstu socijalnih proturječja, te mogu poslužiti u biblioterapiji za osnaživanje u borbi protiv svih oblika nasilja, napose vršnjačkoga (Heath 2011) i izdaje dječjih svjetova. Upravo zbog socijalnih proturječja biblioterapija se mora poslužiti primjerima iz dječje književnosti i pobrinuti se za ostvarenje svih dječjih prava spomenutih u brojnim dokumentima, napose *Konvenciji o pravima djeteta* (1990). Sukladno njezinu članku 13, u kojem se navodi kako "dijete ima pravo na slobodu izražavanja; to pravo mora, neovisno o granicama, uključivati slobodu traženja, primanja i širenja obavijesti i ideja svake vrste, usmeno ili pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikovanjem ili kojim drugim sredstvom prema izboru djeteta" (str. 7), te članku 17, u kojem stoji da "države stranke priznaju važnost koju imaju sredstva javnog priopćavanja te će djetetu osigurati pristup obavijestima i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, osobito onih koji teže promicanju društvene, duhovne i moralne dobrobiti djeteta, kao i njegova tjelesnoga i duševnoga zdravlja" (str. 8), kao i poticanje među ostalim sredstava javnog priopćavanja na širenje obavijesti i materijala koji za dijete imaju društvenu i kulturnu vrijednost te proizvodnje i širenja knjiga za djecu, biblioterapija može biti dobrodošla pomoć u njegovanju emocionalnog i mentalnog zdravlja djece. Čitanje književnih djela u masovnim medijima, u doba užurbanoga životnoga stila obilježenoga utjecajem visoke tehnologije i umjetne inteligencije, djecu na jedan način smiruje i daje im se na znanje kako su njihovi svjetovi, kojima se približavamo s pomoću književnošću, dragocjene sastavnice svakoga društva koje je nužno odgovarajuće medijski reprezentirati.

Poruke djela iz hrvatske dječje književnosti i kako ih primijeniti u biblioterapiji

U biblioterapiji za djecu iznimno su važni motivi iz svakodnevice, primjerice sadržani u romanu za djecu i mlade *Mrvice iz dnevnog boravka* (2024) Sanje Pilić. Ista je autorica u slikovnici *Vidiš da se moram zabavljati* (1999) uključila mnoštvo detalja iz obiteljskog i školskog života, koje su brzo zamijetili mladi čitatelji. Njezine priče iz školskog okruženja mogu pomoći djeci u smanjenju straha i napetosti zbog odlaska u školu, i to posebno onoj koja tek počinju pohađati nastavu. Pozitivan aspekt obrazovanja, igre i učenja, istaknut je također u dječjim romanima Sanje Polak, popularnima među osnovnoškolcima. Teme vezane uza zaštitu okoliša, primjerice pripovijetke o prirodi koje potiču na razvoj ekološke svijesti, također mogu biti

dobrodošle u biblioterapiji za djecu, te ih uputiti na privlačnost prirodnoga krajolika, pored svakodnevno primanih atraktivnih masmedijski posredovanih sadržaja najčešće vezanih uza šire shvaćen kulturni krajolik. Ljepotu prirode u hrvatskoj dječjoj književnosti opisali su mnogi autori, od književnica starije generacije npr. Jagoda Truhelka (2006) u romanu *Zlatni danci* (prvi put objavljen 1918), a od mlađe generacije npr. Želimir Hercigonja (2017) u zbirci *Priče iz šume, s polja, livada i jezera,* u kojoj je na djeci poticajan način opisao životinjski i biljni svijet, kao i podmorje u svojim *Pričama iz tajanstvenih dubina mora i oceana* (2018). Posebno je djeci dopadljiv opis zimskoga krajolika u klasičnom romanu za djecu *Heidi* (2024; prvi put objavljen 1881) švicarske književnice Johanne Spyri, u kojem je prikazana važnost prijateljstva u okolnostima vezanima uz krhko zdravlje te prenesena poruka o neprocjenjivosti prijateljske podrške u bolesti. U biblioterapiji se mogu uzimati u obzir književni svjetovi u kojima su protagonisti kućni ljubimci, a koji prenose poruku o važnosti brige o drugim bićima, čime se razvija empatija. Dječje priče o kućnim ljubimcima uključene su u djela mnogih hrvatskih književnika, npr. u kratkom dječjem romanu *Niš' ne kužim!* (2021) Maje Gluščević, u kojem na duhovit način opisuje zamjenu dvaju pasa. Mnogobrojne pripovijetke o životinjama objavljivane su u starijim, ali i novijim izdanjima dječjih časopisa, npr. *Smiba* i *Zvrka,* od kojih su neki sadržavali rubrike o kućnim ljubimcima u kojima su i veterinari davali savjete djeci kako postupati s ljubimcima. Nadalje, književnim sadržajima o pravilnoj prehrani i ljubavnim sadržajima prilagođenima dječjoj dobi može se utjecati na važnost zdravoga tjelesnoga i duhovnoga stanja. U brojnim pripovijetkama za djecu romantične dječje ljubavi na djeci pristupačan način izvrsno je opisao Ratko Bjelčić, npr. u dužoj pripovijetki *Kako da jednoj pčelici---? : (mali dnevnik o velikoj ljubavi)* (2004). I Tito Bilopavlović svojim je romantičnim lirskim pjesama, slikovnicama i pripovijetkama ostvario zavidnu književnu recepciju među djecom, među ostalim zbirkom ljubavnog dječjeg pjesništva *Oprostite, volim vas* (1998), a romantičnim temama za mlade bavio se i Miro Gavran, npr. u svojem klasičnom romanu za mlade *Zaljubljen do ušiju* (2022).

Knjižničari i učitelji u medijskom prostoru – mostovi između dječje književnosti i djece?

Televizija je još uvijek moćan medij neovisno o atraktivnosti i izazovima pametnih telefona i društvenih mreža. Stoga bi obrazovni i zabavni program za djecu trebao pružiti različite književne sadržaje koji će oplemeniti dječju svakodnevicu. Biblioterapiju u medijima potrebno je plasirati na dinamičan, atraktivan način, uz skladnu privlačnost boja i zvukova. Knjižničarke koje žele prenijeti biblioterapiju iz knjiž-

nica na televiziju moraju se prilagoditi osobitostima toga medija jer je on vremenski ograničeniji, vizualno zahtjevniji, a retorika mu mora biti efektna. Kako je s jedne strane knjižnica vrsta javnoga prostora, a s druge mnoge knjižničarke u radu s djecom atraktivno, uz elemente glume, osmišljavaju svoje radionice, biblioterapija za djecu pogodna je za prijenos u televizijski medij te bi joj na društvenoj razini glavna uloga bila smirivanje djece koja su u užurbanom društvu ranjiva skupina. Također, knjižničarke naratorice trebale bi dobiti više mogućnosti za profesionalno usavršavanje, među ostalim i zbog interesa za društvene probleme djece.

Zastupljenost dječje književnosti u medijima, posebice na televiziji, u obrazovnim i zabavnim programima, može utjecati na usmjeravanje na sadržaje koji su važni za kvalitetu dječjih života, razvijanje prijateljstava, organiziranje družina koje njeguju odanost, razumijevanje vršnjaka, konkretnu pomoć u učenju i dr. Primjerice, djela Mate Lovraka mogla bi prenijeti poruku o važnosti pripadanja i zajedništvu te o samostalnom djelovanju, kao u romanu *Družba Pere Kvržice* (2024; prvi put objavljen 1933), djeci zanimljivom i zbog opisa radosna druženja. Susreti djece kroz biblioterapiju u knjižnicama neprocjenjivi su jer uza stručno vodstvo razgovarajući o pročitanom djelu i izražavajući svoja mišljenja o likovima i temi književnog djela mogu stjecati prijateljstava. Književno djelo most je za razumijevanje za svaku osobu, pa tako i za djecu.

Književnici su dar za knjižnice i radost djeci

Djeca bi trebala slušati književnike kako čitaju kao npr. u kreativnom projektu *Vremeplov riječi – digitalni arhiv hrvatske književnosti* Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (dalje u tekstu NSK), koji je uspostavljen uz podršku Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, a razvoj kojega se planira i dalje. U NSK-u stvoren je 2023. i 2024. jedinstven baštinski arhiv koji trajno čuva živu riječ domaćih autora i autorica u sustavu hrvatske digitalne knjižnice. NSK je ugostio deset hrvatskih književnica koje su čitale svoje odabrane tekstove te su tom prigodom nastali videozapisi koji su pohranjeni u arhivu. Među ostalima, Nada Mihaljević u javnom prostoru NSK-a čitala je odabrana poglavlja iz svojih nagrađenih dječjih romana (2019, 2023) te je predstavila NSK kao iznimno pozitivnu sredinu u kojoj je moguće raditi kao djelatnica i stvarati kao umjetnica. U svojim romanima za djecu, npr. *Putovanje u mjestu* (2019) i *Modrian iz Lepe Vesi* (2023), uspješno razvija dječji osjećaj za prirodu, pustolovinu i znatiželju, kao i osjećaj važnosti obiteljskih odnosa i prijateljstava. Afirmacija književnica i pjesnikinja u NSK-u stvara medijski prostor kojemu je lakše privući djecu književnoj riječi.

Kratki efektni televizijski prilozi o hrvatskim književnicima te njihovim djelima, npr. citati iz dječje književnosti uza zanimljivu animaciju, mogu odgojno i obrazovno pomoći djeci. Književnica Sanja Lovrenčić napisala je biografiju *U potrazi za Ivanom* (2013) o najpoznatijoj i svakoj generaciji omiljenoj dječjoj književnici Ivani Brlić-Mažuranić. O temama vezanima uz život istaknute književnice danas je moguće raspravljati s djecom radi smanjenja društvenih sukoba. Njezina dirljiva, ali teška sudbina upozorenje je da visoki društveni položaj i uspjeh u svakom pogledu ipak katkad imaju previsoku cijenu. Djecu je potrebno učiti da je jako važno izdržati težinu života, ali i da to ne moraju sama, da uvijek smiju potražiti pomoć. Dragocjeno je razumijevanje djece i osjetljivih pojedinaca u društvu. Bajke djecu većinom uče o nenasilju te je uz pomoć priča djecu potrebno učiti o različitim svjetovima druge djece jer je ljudski život krhka egzistencija.

Literarna umjetnost donosi djeci razumijevanje stvarnosti

Književnost djeci može pomoći da se oslobode negativnih i traumatičnih sadržaja preuzetih iz svijeta medija. Aktivnim mjerama poticanja čitanja navelo bi ih se da se imerzivno unesu u svijet književnosti kako bi se odvojila od svijeta medija i ušla u – bolji svijet – svijet dječje književnosti. Posljedica imerzije bili bi razgovori o pročitanim književnim djelima važnima za djecu, ali i razumijevanje pročitanog (o važnosti imerzije u lektiri za djecu više u: Gabelica i Težak, 2019). Materijalni su aspekti za život važni kao i duhovni, ali se djecu treba upućivati na kritičan odnos prema kulturi slavnih jer u suprotnome tzv. obični pojedinci poput njihovih roditelja i profesora postaju nevažni, pa ih ni društvo pravilno ne vrednuje. Djeca ih ne cijene, ne smatraju obitelj i prijatelje neprocjenjivo važnima, što dovodi do niza njihovih pogrešnih postupaka i lošeg ponašanja prema najbližima. Djeca trebaju uzore, tj. priče onih koji su na nekom području izvrsni. Nadalje, kriminalistički dječji romani, npr. *Miron u škripcu* (2017; prvi put objavljen 2000) Anta Gardaša, uče ih o važnosti običnih, svakodnevnih događaja tako da rano postaju svjesna da moraju budno paziti na svoje postupke i pravilno ponašanje. Čitajući književnost, iznimno je važno djeci preusmjeriti pozornost s mašte na stvarnost s kojom su suočeni. Knjižnice i mediji uz dobru organizaciju mogu pomoći djeci da u svijetu prepunom nesigurnosti kreiraju svoj siguran svijet i postanu stupovi novog i boljeg društva.

Je li moguće psihološkim transferom pomoći većoj grupi djece?

Iva Žurić Jakovina u svojem djelu Čitanje kao transfer: knjige za samopomoć, psihoterapijski romani i transformacijsko-terapijski učinci čitanja (2021) opisuje

različite vidove transfera, pri čemu pojašnjava da je riječ o "most[u] putem kojeg pacijent ponovno proživljava nerazriješene konflikte iz prošlosti, no u jednom drugačijem, povoljnijem okruženju od onoga u kojem je konflikt nastao" (Žurić Jakovina, 2021: 184), nakon kojeg se događa izlječenje. Glede osobnog identiteta, mnoge osobe imaju različite konflikte, imaju ih i djeca, ali transferom se identitet mijenja tako da izliječena i drugačija osoba može započeti novi život. Ako je grupnom psihoterapijom kombiniranom s biblioterapijom moguće izlječenje koje kulminira kada osobe međusobno ozdravljaju psihosomatski, možda je moguće stvoriti novu sliku svijeta utjecanjem na djecu kako bi njihova tjeskobna i bolesna stanja zamijenio zdravi novi identitet. Takve teme treba raspraviti sa zdravstvenim djelatnicima, u nadi da će biti moguće ostvariti liječenje i psihoterapijom i biblioterapijom.

Televizija je još uvijek je u modi!

Televizijski programi za djecu imaju potencijal za biblioterapiju, ali su nedovoljno prilagođeni životu suvremene djece. Djeca su kao primatelji prevelikih količina informacija zbunjena, neka su ipak željna znanja, a gotova sva trebaju edukativnu zabavu. Organiziranje kvizova za djecu na temelju školskih programa književnosti te upoznavanje djece s književnicima uobičajena su praksa u gradskim narodnim knjižnicama koju je potrebno prenijeti na televiziju. Dugi niz godina Obrazovni program Hrvatske televizije organizirao je popularni kviz *Učilicu* – igru za djecu osnovnih škola za brzo ponavljanje gradiva i za zabavu. Poslije je prerasla u istoimenu računalnu igru za djecu osnovnih škola. *Učilica* je obuhvaćala predmetno gradivo svih nastavnih predmeta za pripadajući razred i sva su pitanja bila u potpunosti usklađena s nastavnim planovima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. U zabavni program za djecu moguće je uvrstiti i edukativne sadržaje iz književnosti. U televizijskom studiju djeca bi se mogla natjecati u grupnim kvizovima, čime bi se premostila trema koja se može pojaviti pri samostalnom javnom nastupu. Igre iz književnosti, prekidane glazbenim izražavanjem, mogle bi pridonijeti stvaranju pozitivnih emocija. Suvremeni problemi s nasiljem posljedica su dugotrajne akumulacije negativnih osjećaja te je sumorno stanje društva potrebno prekinuti sadržajima koji svima mogu olakšati težinu života.

Kakve bi televizijske emisije mogle utjecati na dječje ponašanje da se ona što pozitivnije odnose prema životu? Televizijski urednici i urednici društvenih mreža trebali bi pronaći istaknute pojedince koji imaju sposobnost uspostaviti kvalitetnu suradnju i komunikaciju s djecom, a zatim s njima uvježbati nastupe. Dječju sklonost igri trebalo bi iskoristiti nuđenjem zabavno-edukativnih emisija. Neke starije popularne emisije Hrvatske televizije bile su iznimno zanimljive djeci, npr. Turbo

Limach Show prikazivan na HTV-u 1992–2003, u jednoj od sezona tematski je obuhvatio bajke Ivane Brlić-Mažuranić (Turbo Limach Show bio je zabavno-natjecateljska edukativna televizijska igra za djecu, a u 264 emisije sudjelovalo je gotovo 20 000 djece). Posebna kvaliteta bile su organizirane zabavne igre za djecu u studiju. Bilo bi također poželjno organizirati npr. potpuno plesnu emisiju za djecu. Igra i ples suzbit će agresivno ponašanje među djecom i razveseliti ih.

Zaključak

Prenoseći kulturne narative, simbole i vrijednosti kolektivne svijesti, masovni mediji složeno se odražavaju na društvo i kulturu te na oblikovanje individualnih identiteta. Čitanje dječjih knjiga, pogotovo radi emocionalne pomoći djeci, dosad najčešće provođeno u sklopu knjižnica, valjalo bi uključiti u sve oblike masovnih medija. Televizijski programi kao masovni mediji koji imaju znatan utjecaj na oblikovanje adolescentnog kulturnog identiteta (Rahma Adila et al., 2022), mogu biti, kako smo pokazali, pogodni za uključivanje biblioterapije u javni život izvan knjižnica. Zastupljenost biblioterapijskoga sadržaja za djecu kao osobite vrste kulturnoga sadržaja u masovnim medijima može pridonijeti uspješnijem prožimanju digitalne kulture u najširem smislu i književnosti te donijeti svojevrsnu pomirbu djece, dječje književnosti i masovnih medija. Dakle, poruka je jasna – književnošću u masovnim medijima do zdravijega društva.

LITERATURA

Astarani, K. i S. D. Richard (2020) "The influence of bibliotherapy on children's psychological response during hospitalization: a systematic review", *Proceedings International Conference of Nursing, Health and Education,* 2, 29–38.

Bašić, I. (2011) *Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike.* Zagreb: Balans centar.

"biblioterapija". *Hrvatska enciklopedija*, *mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. https://enciklopedija.hr/clanak/biblioterapija, preuzeto 15. 8. 2025.

Ciboci, L., Kanižaj, I. i D. Labaš (2014) "Media Education from the Perspective of Parents of Preschool Children: Challenges and Trends in Free Time Media Use", *Medijska istraživanja*, 20 (2), 53–69.

Crothers, S. M. (1916) "A literary Clinic", *Atlantic Monthly*, 118: 291–301.

Deuze, M. (2011) "Media life", *Media, Culture & Society,* 33 (1), 137–148. https://doi.org/10.1177/0163443710386518

Ennulat, G. (2010) *Strahovi u dječjem vrtiću: priručnik za roditelje i odgojitelje*. Split: Harfa.

Gabelica, M. i D. Težak (2019) *Kreativni pristup lektiri.* Zagreb: Učiteljski fakultet.

Goddard, A. T. (2011) "Children's Books for Use in Bibliotherapy", *Journal of Pediatric Health Care,* 25 (1), 57–61. doi: 10.1016/j.pedhc.2010.08.006.

Heath, M. et al. (2011) "Strengthening Elementary School Bully Prevention with Bibliotherapy", *Communique*, 39 (8), 12–14.

Konvencija o pravima djeteta (1990). https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org.croatia/files/2019-10/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf, preuzeto 14. 8. 2025.

McCulliss, D. i D. Chamberlain (2013) "Bibliotherapy for youth and adolescents – School-based application and research", *Journal of Poetry Therapy*, 26 (1), 13–40. https://doi.org/10.1080/08893675.2013.764052

Montgomery, P. i K. Maunders (2015) "The effectiveness of creative bibliotherapy for internalizing, externalizing, and prosocial behaviors in children: A systematic review", *Children and Youth Services Review,* 55, 37–47. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.05.010

Ofcom (2025) *Children and Parents: Media Use and Attitudes Report 2025*. Dostupno na: https://www.ofcom.org.uk/siteassets/resources/documents/research-and-data/media-literacy-research/children/childrens-media-use-and-attitudes-report-2025/childrens-media-literacy-report-2025.pdf?v=396621, preuzeto 26. 8. 2025.

Piskač, D. (2018) *O književnosti i životu: primjena načela literarne biblioterapije u čitateljskoj praksi*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.

Rahma Adila, A. et al. (2022) "The Role of Mass Media in Shaping People's Cultural Identity", *International Journal of Progressive Sciences and Technologies,* 35 (2), 559–565.

Rozalski, M., Stewart, A. i Miller, J. (2010). "Bibliotherapy: Helping Children Cope with Life's Challenges", *Kappa Delta Pi Record*, 47 (1), 33–37. https://doi.org/10.1080/00228958.2010.10516558

Rudež, J. (2004) *Biblioterapija* (magistarski rad). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Sabljak, Lj. (2018) *Utvrđivanje potreba i uspješnosti provođenja posebnih programa poticanja čitanja u narodnim knjižnicama* (doktorska disertacija). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Dorland, W. A. N. (1941) *The American Illustrated Medical Dictionary.* 19. izdanje. Philadelphia: W. B. Saunders Company.

Zgrabljić Rotar, N. (2023) *Uvod u medije i medijsku pismenost*. Zagreb: Leykam.

Žurić Jakovina, I. (2021) *Čitanje kao transfer: knjige za samopomoć, psihoterapijski romani i transformacijsko-terapijski učinci čitanja*. Zagreb: Durieux.

Žurić Jakovina, I. i D. Mumelaš (2024) "Biblioterapija, samopomoć i subjektivna dobrobit u otvorenom pristupu u Hrvatskoj", *Socijalna psihijatrija,* 52 (1), 47–82. https://doi.org/10.24869/spsih.2024.47

KNJIŽEVNA DJELA

Bilopavlović, T. (1998) *Oprostite, volim vas: pjesme za najmanju i najveću djecu.* Zagreb: Kašmir promet.

Bjelčić, R. (2004) *Kako da jednoj pčelici---? (mali dnevnik o velikoj ljubavi).* Zagreb: Nova knjiga Rast.

Christiane F. (2023) *Mi djeca s kolodvora Zoo.* Na osnovi magnetofonskih zapisa napisali K. Hermann i H. Rieck. Zagreb: Znanje.

Gardaš, A. (2017) *Miron u škripcu*. 8. izdanje. Zagreb: Alfa.

Gavran, M. (2022) *Zaljubljen do ušiju.* Zagreb: Mozaik knjiga.

Gluščević, M. (2021) *Niš' ne kužim!* Zagreb: Laurana.

Hercigonja, Ž. (2017) *Priče iz šume, s polja, livada i jezera.* Zagreb: Alfa.

Hercigonja, Ž. (2018) *Priče iz tajanstvenih dubina mora i oceana.* Zagreb: Alfa.

Lovrak, M. (2024) *Družba Pere Kvržice.* Zagreb: Mozaik knjiga.

Lovrenčić, S. (2013) *U potrazi za Ivanom.* Zagreb: Mala zvona.

Mihaljević, N. (2019*) Putovanje u mjestu*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Mihaljević, N. (2023) *Mondrian iz Lepe Vesi*. Drugo izdanje. Zagreb: Naklada Ljevak.

Pilić, S. (2024) *Mrvice iz dnevnog boravka. Zagreb*: Alfa.

Pilić, S. (1999) *Vidiš da se moram zabavljati.* Zagreb: Kašmir promet.

Polak, S. (2023) *Dnevnik Pauline P*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Spyri, J. (2024) *Heidi.* Zagreb: Školska knjiga.

Truhelka, J. (2006) *Zlatni danci*. Zagreb: Znanje.

Medij. istraž. (god. 31, br. 2) 2025. (109-22)

Bibliotherapy for the Children and Mass Media: Unused Potentials of Children's Literature in Mass Media Contents

Kristina Silaj
Ljubica Josić

ABSTRACT

Starting from the fact that children's literature can be used as a medicine, or as an aid in alleviating children's problems and suffering, this article provides a brief insight into the possibilities of applying bibliotherapy as a method in protecting the mental and emotional health of children in the mass media. The aim of the paper is to investigate the importance of distributing the value of children's literature in children's magazines, on television and in other mass media, taking into account the communicational point of view. After explaining the theoretical starting points of bibliotherapy, the messages of works from children's, predominantly Croatian, literature are analyzed, and the possibility of offering children's literature in magazines and various programs for children is examined. The social importance of the paper is reflected in the fact that the use of children's literature as an instrument can contribute to non-violence and the reduction of violence among children, which also affects non-violence in society as a whole. The paper emphasizes the psychological and didactic benefits provided by works selected from Croatian and foreign children's literature. Given that bibliotherapy is a literary aid to medicine in the public sphere, with which bibliotherapy therapists help children, emphasizing the fact that it can never replace specific medical care, and that the promotion of children's literature through public communications is in the public interest of the Republic of Croatia, but also that it is important to present the bibliotherapy values of Croatian children's literature to the international public, this is a relevant topic in terms of communication. It reflects the broad possibilities of mass communication, testifies to an optimistic view of the media, and points to the importance of mass media representation of bibliotherapy as a special type of cultural content, especially for the youngest.

Keywords: mass media, children's bibliotherapy, children's literature, children's mental health, violence